

Wyrok z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01

Dłużnik nie może potrącić na podstawie art. 513 § 1 i 2 k.c. wierzytelności powstałej po otrzymaniu zawiadomienia o przelewie z wierzytelnością, która była przedmiotem cesji dokonanej przez faktoranta (cedenta) na rzecz faktora (cesjonariusza).

Sędzia SN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

Sędzia SN Bronisław Czech

Sędzia SN Jan Górowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Banku Przemysłowo-Handlowego PBK, Spółki Akcyjnej w K., I Oddziału w B.-B. przeciwko Jolancie K. i Grzegorzowi K. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 maja 2003 r., kasacji strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 lutego 2001 r.

uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo o zasądzenie kwoty 42 446,21 zł i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Bank Przemysłowo-Handlowy S.A. w K. domagał się zasądzenia solidarnie od pozwanych Jolanty K. i Grzegorza K. kwoty 106 625,77 zł, jako faktor wierzytelności pierwotnie przysługujących faktorantowi na podstawie zawartych z pozwanymi umów sprzedaży.

Wyrokiem z dnia 9 czerwca 2000 r. Sąd Okręgowy w Katowicach zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kwotę 80.519,35 zł wraz z ustawowymi odsetkami i w pozostałej części powództwo oddalił.

Sąd ten ustalił, że powód zawarł z "I.T." S.A. w Chorzowie dwie umowy o świadczenie usług faktoringowych z dnia 17 kwietnia 1997 r. i z dnia 27 kwietnia

1998 r., w których faktorant zobowiązał się do niezwłocznego poinformowania odbiorcy o ich zawarciu oraz o konsekwencjach z nich wynikających, a w wypadku dokonania zapłaty należności przez dłużników na jego rzecz, do niezwłocznego ich przekazania faktorowi.

W dniach 17 kwietnia 1997 r. i 27 kwietnia 1998 r. pozwani zostali powiadomieni o zawartych umowach, a także o tym, że wierzytelności stają się własnością powoda, a pozwani powinni dokonać ich zapłaty na rachunek bankowy faktora. W wystawionych przez faktoranta fakturach o nr 4856, 4920, 8312 i 8313 nie zamieszczono informacji o ich płatności na konto faktora, w przeciwieństwie do pozostałych faktur zawierających taką wiadomość.

Dnia 2 kwietnia 1998 r. faktorant wystawił dla pozwanych fakturę nr 5189 na kwotę 5035,79 zł z terminem płatności dnia 1 lipca 1998 r. z której wierzytelność została wykupiona przez powoda w dniu 14 kwietnia 1998 r. W dniu 5 maja 1998 r. pozwani zapłacili faktorantowi resztę należności z tej faktury i zgłosili do potrącenia swoje faktury nr 2264 i 2515.

Ustalenia tej samej treści – jedynie odmienne co do terminów wystawienia przez faktoranta dalszych faktur, terminów wykupu przez faktora wynikających z nich wierzytelności, numerów faktur dłużników, z których wierzytelności przedstawili do potrącenia faktorantowi i terminów zapłaty przez pozwanych pozostałości wynikających z nich należności – poczynił Sąd Okręgowy w odniesieniu do pozostałych wierzytelności objętych przedmiotowymi umowami faktoringowymi.

Sąd Okręgowy zauważył, że skuteczność przelewu wobec dłużnika zależy od zawiadomienia go o tej czynności, co nastąpiło, przy czym dłużnikom służą zarzuty jakie przysługiwałyby im w stosunku do zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Wskazując, że wierzytelności będące przedmiotem przelewu miały 90-dniowe terminy płatności, a wierzytelności pozwanych dłużników 7-dniowe stwierdził, iż w terminach składania przez dłużników, w dorozumianej formie (na poleceniach przelewu), oświadczeń o potrąceniu, wierzytelności będące przedmiotem przelewu nie były jeszcze wymagalne. Z tego względu ocenił oświadczenia o potrąceniu jako nieskuteczne, zwłaszcza że należało je złożyć powodowi, a nie zbywcy wierzytelności.

W wyniku rozpoznania apelacji pozwanych, Sąd Apelacyjny w Katowicach zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądzoną nim kwotę obniżył do kwoty 2335,91 zł. Wprawdzie uznał za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji i podzielił

jego argumentację prawną, lecz ocenił za skuteczny zawarty w apelacji zarzut potrącenia tych samych, tym razem już wzajemnych wierzytelności.

Zauważył, powołując się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1997 r., III CZP 45/97 (OSNC 1998, nr 2, poz. 22), że zawarcie umów o przelew wierzytelności przyszłych odnosi skutek także rozporządzający (510 k.c.) jeżeli przedmiot przelewu jest indywidualnie oznaczony i to w taki sposób, iż z chwilą powstania określonej wierzytelności można ustalić jej objęcie zawartą umową. Skoro więc umowy o świadczenie usług faktoringowych takiego oznaczenia nie zawierały, to skutek rozporządzający w postaci przeniesienia wierzytelności następował dopiero w chwili wykupu wierzytelności wynikającej z danej faktury przez faktora. W rezultacie uznał, że zawiadomienie pozwanych o zawarciu umów faktoringowych nie wywołało skutków przewidzianych w art. 512 i 513 k.c. Z tego względu ocenił, że obowiązek spełnienia świadczeń przez pozwanych na rzecz banku powstawał dopiero po zawiadomieniach dłużników zamieszczonych na fakturach wystawianych przez faktoranta.

Według zapatrywania Sądu drugiej instancji, skuteczność dokonania przez dłużnika przelanej wierzytelności potrącenia wierzytelności przysługującej mu względem zbywcy nie jest uzależniona od jej istnienia w chwili powzięcia wiadomości o przelewie, gdyż przepis art. 513 § 2 k.c. jest przepisem *lex specialis*.

Powód w kasacji, zaskarżając wyrok w części w jakiej oddalono nim powództwo o zapłatę kwoty 44 446,21 zł, zarzucił naruszenie prawa materialnego tj. art. 512 i 513 k.c. oraz naruszenie przepisów postępowania w stopniu mającym wpływ na wynik sprawy, w szczególności art. 382 k.p.c. i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części zaskarżonej i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania albo o jego zmianę i uwzględnienie w tym zakresie powództwa wraz z ustawowymi odsetkami i taryfowymi kosztami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., który jest dyrektywą kompetencyjną, wyrażającą istotę postępowania apelacyjnego, w zasadzie nie może stanowić samodzielnej podstawy kasacyjnej, lecz konieczne jest wytknięcie także tych przepisów normujących postępowanie rozpoznawcze, którym sąd drugiej instancji rozpoznając apelację uchybił (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 1999 r., I CKN 504/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 17). Skoro więc skarżący nie powołał innych przepisów procesowych a podnosił, że Sąd Apelacyjny sprzecznie z

dokumentem ustalił płatność przez pozwanych na rzecz faktoranta w dniu 19 czerwca 1998 r. kwoty 931,07 zł za fakturę nr 3863, to pożądanego skutku osiągnąć nie mógł.

Nietrafność zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. skutkowała tym, że dla oceny zasadności naruszenia prawa materialnego miarodajny był stan faktyczny, będący podstawą wydania zaskarżonego wyroku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1997 r., II CKN 18/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 112).

Pojęciem faktoringu obejmuje się transakcje polegające na nabywaniu głównie przez banki (faktorów) wierzytelności jeszcze niewymagalnych od podmiotów gospodarczych (faktorantów), głównie z umów o dostawę towarów lub o świadczenie usług. Skup przez bank wierzytelności handlowych od podmiotów gospodarczych (faktoring) jest w istocie szczególną postacią sprzedaży wierzytelności, dokonywanej przez faktoranta (art. 555 k.c.). Faktor wykupuje faktury wystawione przez faktoranta i wypłaca sprzedającemu należność tj. kwotę określoną w fakturze pomniejszoną o odsetki dyskontowe i prowizję, przed terminem wymagalności płatności wystawionej faktury. Faktoring jest zatem umową nienazwaną łączącą w sobie elementy cesji wierzytelności, dyskonta wierzytelności i umowy sprzedaży. Skutkiem prawnym zawarcia umowy sprzedaży wierzytelności przez podmiot gospodarczy (cedenta, faktoranta) jest przelew wierzytelności na rzecz banku (cesjonariusza, faktora). Z tego względu wobec dłużnika nabywanej przez faktora wierzytelności skuteczność przelewu podlega ocenie w świetle art. 512 k.c., a dopuszczalność potrącenia przez dłużnika z przelaną wierzytelnością własnej wierzytelności wobec faktoranta na podstawie art. 513 k.c.

Przepis art. 513 § 1 k.p.c. pozwala dłużnikowi na dokonanie potrącenia z cedowaną wierzytelnością wszystkich tych wierzytelności, które powstały na jego rzecz w stosunku do faktoranta (cedenta) do chwili uzyskania wiadomości o cesji i które do tego momentu stały się potrącalne i wymagalne. Wprowadzony w interesie dłużnika przepis art. 513 § 2 k.c. rozszerzył możliwość potrącenia z cedowaną wierzytelnością również tych wierzytelności, które stają się wymagalne nawet po otrzymaniu przez dłużnika zawiadomienia o przelewie, ale nie później niż wierzytelność będąca przedmiotem przelewu.

Wykładnia systemowa i logiczna art. 513 k.c. prowadzi do wniosku, że paragraf drugi jest przepisem wyjątkowym w odniesieniu do zasady wyrażonej w paragrafie pierwszym, dlatego należy podzielić wyrażony w literaturze pogląd, iż

dłużnik nie może potrącić swej wierzytelności, która mu przysługuje względem zbywcy (faktoranta, cedenta), jeżeli powstała ona po otrzymaniu zawiadomienia o przelewie. Dłużnik nie ma wprawdzie wpływu na sam przelew wierzytelności, ale niewątpliwie od niego zależy, czy nawiązać nowy stosunek prawny z faktorantem po otrzymaniu zawiadomienia o przelewie. Odmienna wykładnia rozszerzałaby nadmiernie uprzywilejowanie dłużnika cedowanej wierzytelności kosztem bezpieczeństwa obrotu, tj. naruszałaby usprawiedliwiony interes potencjalnych nabywców wierzytelności.

Dokonane ustalenia faktyczne nie dają odpowiedzi, w jakich konkretnych terminach dowiadywali się dłużnicy o przelanych wierzytelnościach wynikających z poszczególnych faktur (ustalono jedynie daty ich wystawienia i terminy ich płatności przez faktora), jak również nie pozwalają na ocenę, kiedy powstały wierzytelności pozwanych przedstawione do potrącenia (czy przed czy po zawiadomieniu ich o przelewie).

Podstawę kasacyjną z art. 393⁻¹ pkt 1 k.p.c. uzasadnia m.in. błędne przyjęcie związku jaki zachodzi między faktami ustalonymi w procesie, a normą prawną (naruszenie prawa przez niewłaściwe jego zastosowanie). Dokonanie jednak subsumcji jest niemożliwe gdy nie zostały dokonane ustalenia faktyczne pozwalające na ocenę możliwości takiego zastosowania. Stwierdziwszy zatem, że Sąd Okręgowy wobec występujących luk w podstawie faktycznej nie mógł właściwie zastosować art. 513 § 2 k.c., należało uznać za usprawiedliwioną pierwszą podstawę kasacyjną.

Omówione względy uzasadniały uchylenie wyroku w zaskarżonej części, stosownie do art. 393⁻¹³ § 1 k.p.c.